

HENRYK STOLARCZYK

ZRÓŻNICOWANIE ANTROPOLOGICZNE NIEKTÓRYCH SZCZEPÓW AFRYKI ZACHODNIEJ

Materiał, który posłuży do opracowania niniejszego doniesienia, obejmuje 301 osobników, w tym 181 mężczyzn i 120 kobiet, mieszkańców Nigru i Nigerii. Trzon materiału stanowi seria licząca 221 osobników pomierzonych na terenie Nigru i Nigerii w 1975 r., w czasie naukowej podróży odbytej w ramach *Wyprawy Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego do Afryki Równikowej*. Z materiałów zebranych w wiosce Hamdara w południowym Nigrze do opracowywanego tematu użyto serię 78 mężczyzn i 33 kobiet należących do plemienia Hausa.

W Nigerii, korzystając z uprzejmości dr. Z. Goliszka, polskiego lekarza pracującego w Ibadanie, zbadano na terenie tamtejszego szpitala Oke-Ofa 119 osobników, w tym 24 mężczyzn i 75 kobiet ze szczepu Joruba, 9 kobiet należących do szczepu Ibo oraz 1 mężczyznę i 1 kobietę — przedstawicieli szczepu Hausa. W większości przypadków byli to mieszkańcy wiosek położonych w okolicznym buszu, którzy odwiedzali w szpitalu swoich bliskich. Pozostała część, tj. 80 osobników, pochodzi z badań prowadzonych corocznie przez pracowników Zakładu Antropologii UŁ w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców UŁ w Łodzi. Ta partia materiału obejmuje 32 mężczyzn i 2 kobiety Joruba, 42 mężczyzn Ibo oraz 4 mężczyzn Hausa. Grupa ta stanowi oczywiście serię znacznie wyselekcjonowaną (studenci). Zbadani reprezentują więc trzy najliczniejsze grupy etniczne Nigerii, tj. szczepy: Hausa ($N=117 M+K$), Joruba ($N=133 M+K$) oraz Ibo ($N=51 M+K$).

Nigeria, bardzo ludny kraj, stanowi konglomerat około 250 narodowości, z których część różni się często od siebie swoimi cechami fizycznymi do tego stopnia, że nawet laik niekiedy jest w stanie z dużą dozą trafności określić przynależność szczepową danego osobnika. Pomijamy tu oczywiście takie cechy, jak ubiór, uczesanie, broń, czy też bliźny szczepowe na twarzach.

Postanowiono więc przeprowadzić porównanie właściwości przedstawicieli trzech wymienionych szczepów w zakresie większości dokonanych pomiarów kefalometrycznych, niektórych cech opisowych i wzrostu, w celu uchwycenia różnic zachodzących między nimi. Zestawienie średnich arytm-

metrycznych tych cech, zamieszczone w tab. 1 i 2 ujawnia istotne odrębności występujące u tych trzech grup etnicznych.

W materiale męskim zaznacza się pewien spadek wielkości pomiaru

Tab. 1. Zestawienie średnich arytmetycznych i odchyleń standardowych cech w serii męskiej

Lp.	Cecha	Szczep		Hausa (N=83)		Joruba (N=56)		Ibo (N=42)	
		\bar{x}	s_x	\bar{x}	s_x	\bar{x}	s_x		
1	wzrost	170,4	5,78	170,2	6,44	170,8	6,57		
2	<i>g - op</i>	194,6	6,12	196,6	5,66	196,4	5,96		
3	<i>eu - eu</i>	143,3	4,53	148,4	5,20	150,9	5,34		
4	<i>zy - zy</i>	136,6	5,00	141,9	4,69	142,3	4,91		
5	<i>n - gn</i>	117,4	5,90	118,0	7,30	118,8	5,11		
6	<i>n - sn</i>	49,6	3,42	51,3	4,02	51,3	3,59		
7	<i>al - al</i>	45,4	2,64	47,4	2,83	47,0	3,51		
8	<i>t - v</i>	124,3	7,90	128,9	7,75	130,7	4,56		
9	wskaźnik głowy	73,6	2,59	75,5	2,65	76,9	3,30		
10	„ wysokościo- -długościo- -szerokościo- -morfologiczny	63,8	4,30	65,5	3,32	66,6	2,39		
11	„ „	86,8	5,94	86,9	4,79	86,7	3,08		
12	„ twarzą	86,0	5,01	83,2	5,20	83,5	4,12		
13	„ nosa	91,0	7,95	92,9	9,01	92,0	9,29		
14	barwa oczu (I. Michalski)	79,8	1,29	79,7	1,42	79,3	3,71		
15	„ skóry (Luschan)	30,6	2,00	28,4	1,73	26,9	1,40		
16	wiek	32,5	10,69	27,1	8,00	23,0	1,98		

Tab. 2. Zestawienie średnich arytmetycznych i odchyleń standardowych cech w serii żeńskiej

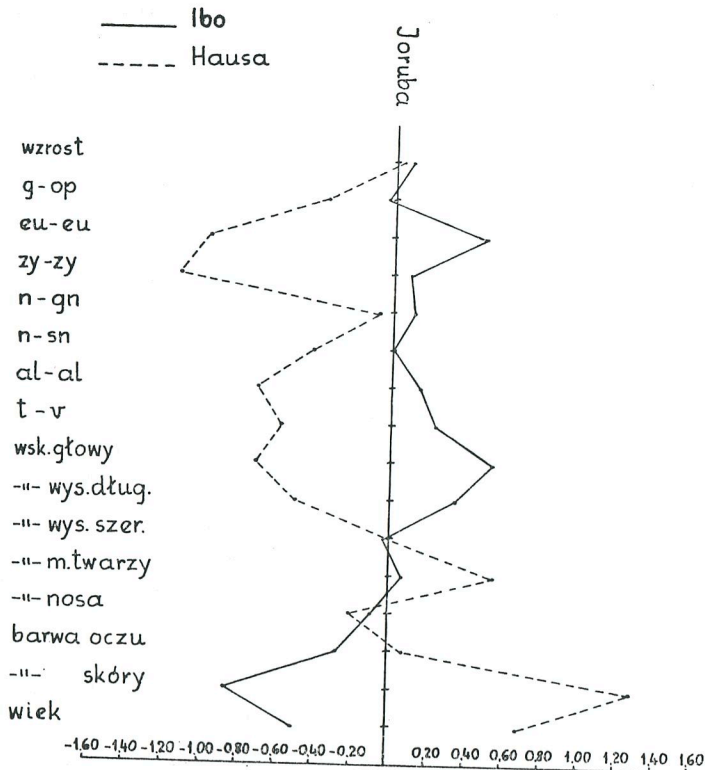
Lp.	Cecha	Szczep		Hausa (N=34)		Joruba (N=77)		Ibo (N=9)	
		\bar{x}	s_x	\bar{x}	s_x	\bar{x}	s_x		
1	wzrost	159,7	5,97	158,6	5,39	159,5	4,69		
2	<i>g - op</i>	187,6	5,32	188,5	5,47	187,3	8,08		
3	<i>eu - eu</i>	137,5	4,22	142,1	5,74	141,5	5,75		
4	<i>zy - zy</i>	127,1	4,77	132,6	4,72	132,9	3,27		
5	<i>n - gn</i>	112,4	3,21	111,0	6,71	111,6	4,77		
6	<i>n - sn</i>	49,2	2,22	47,5	3,50	47,1	3,06		
7	<i>al - al</i>	40,8	2,62	42,9	2,44	43,4	1,53		
8	<i>t - v</i>	118,3	6,61	119,2	9,11	117,7	3,50		
9	wskaźnik głowy	73,2	2,49	75,4	3,00	75,5	2,94		
10	„ wysokościo- -długościo- -szerokościo- -morfologiczny	62,9	3,71	63,5	4,90	62,9	3,33		
11	„ „	86,1	5,18	83,9	6,00	83,4	2,85		
12	„ twarzą	88,6	4,29	83,7	5,29	83,9	3,30		
13	„ nosa	83,1	6,49	90,6	8,43	92,4	6,03		
14	barwa oczu	80,0	1,20	80,0	1,20	79,9	0,82		
15	„ skóry	31,1	2,15	24,9	2,91	26,1	3,23		
16	wiek	28,3	17,33	25,5	5,83	27,5	5,87		

g-op u szczepu Hausa — 194,6, przy wyrównanych wartościach tego pomiaru u pozostałych. Tutaj także widać jeszcze silniejsze zmniejszenie pomiaru *eu-eu*, natomiast największy pomiar szerokości głowy występuje w szczepie Ibo — 150,9. Z kolejnych pomiarów obserwuje się, znów u szczepu Hausa, bardzo jaskrawe zwężenie twarzy (*zy-zy* — 136,6), przeciwnie niż u Ibo, oraz obniżenie długości (*n-sn* — 49,6) i szerokości nosa (*al-al* — 45,4). W pomiarze *t-v* widać również rozbieżności: najniższy jest u Hausów, a największą wartość osiąga w szczepie Ibo. Rezultat ten jednak należy traktować z pewną dozą ostrożności, ponieważ pomiar ten był dokonywany w większości przypadków antropometrem dającym znacznie mniej dokładne wyniki niż wysokościomierz równoległy.

Średnie wskaźnika głowy dają konsekwentnie podobny obraz do zróżnicowania pomiaru szerokości głowy u poszczególnych grup. Najbardziej wydłużoną głową charakteryzują się przedstawiciele szczepu Hausa — 73,6, mniej długa cechuje szczep Joruba — 75,5, a u reprezentantów Ibo wyraźnie zaznacza się jej skrócenie aż do granic kategorii głowy długiej — 76,9. Rozkład średnich arytmetycznych wskaźnika wysokościowo-długościowego wykazuje analogiczne zróżnicowanie, jak pomiar *t-v*. Najniższe głowy obserwuje się u Hausów, a największe wartości tego wskaźnika występują u szczepu Ibo. Z pozostałych średnich arytmetycznych uderza stosunkowo wysoki, różny od reszty, wskaźnik morfologiczny twarzy u szczepu Hausa — 86,0 oraz najciemniejsza barwa skóry (30,6 wg skali Luschana). Znacznie rozjaśnioną pigmentacją skóry cechują się natomiast Ibowie (26,9).

Średnie arytmetyczne cech materiału żeńskiego podkreślają niewielką szerokość głowy i twarzy kobiet Hausa, bardzo znacznie odbiegającą od przedstawicielek obydwu pozostałych szczepów. Najwyższa średnia pomiaru długości nosa pojawia się u kobiet Hausa, u Joruba jest o 1,7 jednostki niższa, a u Ibo maleje o 2,1 jednostki. W pomiarze szerokości nosa nie ma większych różnic między kobietami Joruba i Ibo, natomiast u Hausa maleje on znacznie — 40,8. Pomiar wysokości głowy *t-v* pokazuje maleje tylko u kobiet Ibo, największy zaś występuje u Joruba. Kobiety Hausa odróżniają się od pozostałego materiału żeńskiego także niższą średnią wskaźnika głowy (73,2), lepszym jej wysklepieniem (86,1), znacznie węższą twarzą (88,6) i nosem (83,1). Pokazna różnica uwidatnia się w barwie skóry. Kobiety Hausa, podobnie jak mężczyźni, mają najciemniejszą pigmentację skóry (31,1). Pośrednią pozycję zajmują Ibo, a najjaśniejsze są kobiety Joruba.

Z porównania cech przedstawionego w normogramach (rys. 1 i 2) wynika, że najbardziej odrębnie prezentuje się szczep Hausa, który wieloma właściwościami różni się od obydwu pozostałych plemion, znacznie zbliżonych do siebie. Wyniku takiego należało oczekiwać, ponieważ szczep Hausa, stanowiący mieszaninę etniczną należącą do sudańskiej grupy językowej, zamieszkuje częściowo obszary będące saharyjską peryferią Czar-

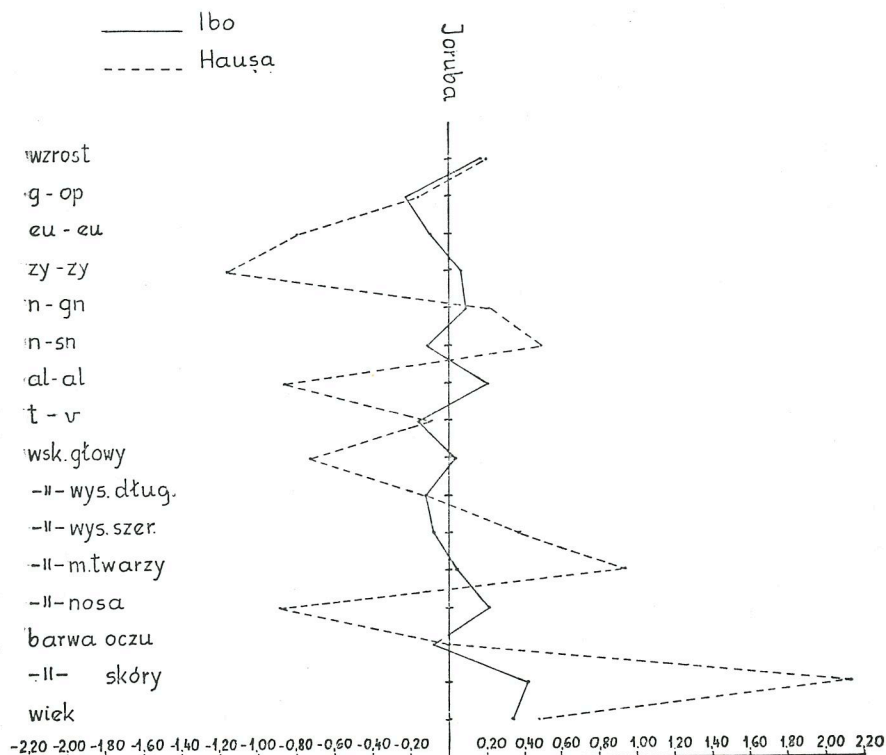

Rys. 1. Normogram cech szczepów Hausa i Ibo w odniesieniu do szczepu Yoruba (mężczyźni)

nej Afryki, gdzie wpływy odmiany białej są bardzo wyraźne. Natomiast Joruba i Ibo, wykazujące sporo podobieństw do siebie, to szczepy należące do ludów puszczęńskich z wybrzeży Zatoki Gwinejskiej, posługujących się językami *kwa* [K o m o r o w s k i 1973: 144 - 150, 156 - 163].

Przy próbie wyjaśnienia wykazanych różnic wyłącznie wpływem środowiska, przede wszystkim powinny się one ujawnić we wzroście, który jest cechą szczególnie wrażliwą na tego rodzaju czynniki, jak np. gorsze odżywianie itp. Hausowie zamieszkują przecież tereny leżące w południowym Nigrze i północnej Nigerii (częściowo także Dahomej i Górną Woltę), znacznie bardziej jałowe (półpustynie i sawanny) niż pozostałe szczepy. Tymczasem brak jest jakichkolwiek większych różnic w średnich arytmetycznych tej cechy. Jako wpływ środowiska można natomiast do pewnego stopnia uznać zdecydowanie bardziej wiotką budowę ciała ludności szczepu Hausa na tle obu pozostałych porównywanych grup.

Porównanie średnich arytmetycznych cech poszczególnych szczepów, zwłaszcza stwierdzone różnice we wskaźniku głowy, twarzy i nosa oraz w barwie skóry, sugeruje istnienie różnic antropologicznych w obrębie tych grup ludności. Dla przekonania się o realności tych przypuszczeń określo-

Rys. 2. Normogram cech szczepów Hausa i Ibo w odniesieniu do szczepu Joruba (kobiety)

Tab. 3. Częstość cech opisowych (w %) w badanych seriach

	Mężczyźni			Kobiety		
	Hausa	Joruba	Ibo	Hausa	Joruba	Ibo
Profil nosa						
wklesły	22,4	26,8	35,7	48,4	49,4	44,4
falisty	29,9	26,8	33,3	22,6	13,0	22,2
prosty	20,9	19,6	9,5	22,6	28,6	22,2
garbaty	14,9	10,7	7,1	—	3,9	11,1
wypukły	11,9	16,1	14,3	6,5	5,2	—
Oprawa oka						
powieka semicka	1,5	—	—	—	—	—
fałda powiekowa słaba	52,2	57,1	47,6	77,4	58,4	66,7
„ „ mierna	25,4	26,8	47,6	12,9	32,5	22,2
„ „ silna	13,4	7,1	4,8	—	6,5	11,1
„ „ mongolska (śląd)	7,5	8,9	—	9,7	2,6	—
Barwa włosów						
Q	—	—	2,4	—	—	—
X	1,5	—	2,4	—	—	—
Y	98,5	100,0	95,2	100,0	100,0	100,0

Tab. 4. Składy typologiczne szczepów

Lp.	Rasa lub typ	Sym- bol	Hausa		Joruba		Ibo	
			N	%	N	%	N	%
1	Rasa sudańska	<i>SS</i>	7	6,0	7	5,3	—	—
2	ekwatorialna	<i>XX</i>	10	8,5	5	3,7	—	—
3	Typ rehobocki	<i>AN</i>	—	—	—	—	1	2,0
4	subnegroidalny	<i>BN</i>	—	—	1	0,8	—	—
5	pigmoidalny	<i>BO</i>	—	—	1	0,8	—	—
6	nubijski	<i>BS</i>	7	6,0	2	1,5	1	2,0
7	uelski	<i>BX</i>	6	5,1	8	6,0	3	5,8
8	euronegroidalny	<i>EN</i>	1	0,9	2	1,5	1	2,0
9	etiopski	<i>ES</i>	5	4,3	6	4,5	2	3,9
10	erytrejski	<i>EX</i>	10	8,5	5	3,7	5	9,8
11	khoiński	<i>KN</i>	—	—	2	1,5	—	—
12	gwinejski	<i>KO</i>	—	—	1	0,8	2	3,9
13	merydionalny	<i>KS</i>	4	3,4	2	1,5	—	—
14	pseudomerydionalny	<i>KX</i>	5	4,3	2	1,5	—	—
15	armenoidalno-negroidalny	<i>HN</i>	—	—	—	—	1	2,0
16	asuański	<i>HS</i>	—	—	—	—	2	3,9
17	armenoidalno-ekwatorialny	<i>HX</i>	—	—	5	3,7	2	3,9
18	pacyficzno-sudański	<i>ZS</i>	1	0,9	—	—	—	—
19	pacyficzno-ekwatorialny	<i>ZX</i>	—	—	—	—	1	2,0
20	wyżynno-sudański	<i>QS</i>	6	5,1	1	0,8	1	2,0
21	wyżynno-ekwatorialny	<i>QX</i>	12	10,3	5	3,7	1	2,0
22	pseudopigmejski	<i>NO</i>	—	—	1	0,8	—	—
23	sawannowy	<i>NS</i>	8	6,8	14	10,5	—	—
24	negroidalno-ekwatorialny	<i>NX</i>	2	1,7	5	3,7	3	5,8
25	negroidalno-australoidalny	<i>NT</i>	—	—	1	0,8	—	—
26	leśny	<i>OS</i>	—	—	13	9,8	12	23,5
27	pigmejsko-ekwatorialny	<i>OX</i>	—	—	12	9,0	6	11,8
28	subekwatorialny	<i>SX</i>	33	28,2	31	23,3	7	13,7
29	melanezyjski	<i>XT</i>	—	—	1	0,8	—	—
	Ogółem		117	100,0	133	100,0	51	100,0

no wstępnie materiał stosując metodę morfologiczno-porównawczą [Michalski 1953]. W celu uniknięcia rozdrobnienia materiału składy typologiczne i rasowe obliczono dla całości szczepów, bez wyodrębniania płci. Składy typologiczne ujęte w tab. 4 ze względu na szczupłe ramy niniejszej publikacji pozostawiono bez omówienia. Uzyskane składy prezen-

Tab. 5. Składy rasowe szczepów

Lp.	Element	Sym- bol	Hausa		Joruba		Ibo	
			N	%	N	%	N	%
1	nordyczny	<i>a</i>	—	—	—	—	1	1,0
2	berberyjski	<i>b</i>	13	5,6	12	4,5	4	3,9
3	śródziemnomorski	<i>e</i>	16	6,8	13	4,8	8	7,8
4	orientalny	<i>k</i>	9	3,9	7	2,6	2	2,0
5	armenoidalny	<i>h</i>	—	—	5	1,9	5	4,9
6	pacyficzny	<i>z</i>	1	0,4	—	—	1	1,0
7	wyżynny	<i>q</i>	18	7,7	6	2,3	2	2,0
8	negroidalny	<i>n</i>	11	4,7	26	9,8	6	5,9
9	pigmejski	<i>o</i>	—	—	28	10,5	20	19,6
10	sudański	<i>s</i>	78	33,3	83	31,2	25	24,5
11	ekwatorialny	<i>x</i>	88	37,6	84	31,6	28	27,4
12	australoidalny	<i>t</i>	—	—	2	0,8	—	—
	Ogółem		234	100,0	266	100,0	102	100,0
	Typ składu		$x > s > q > (e)$		$x > s > o > (n)$		$x > s > o > (e)$	

tujące różnice w występowaniu poszczególnych elementów rasowych przedstawia tab. 5.

Dwa najliczniejsze elementy są takie same u wszystkich szczepów, jednakże widać tu już wyraźne rozbieżności objawiające się niejednakowym procentem występowania tych składników. Najbardziej zasobny w obydwa typowe „murzyńskie” elementy, tj. ekwatorialny i sudański, jest zamieszkujący tereny południowego Nigru i północnej Nigerii szczep Hausa, co wyjaśniałoby dużo ciemniejszą karnację skóry jego przedstawicieli w porównaniu z pozostałymi grupami. Odsetki tych dwóch elementów zdecydowanie maleją w kierunku południowym i południowo-wschodnim, co można zauważyć już u sąsiadującego z Hausa szczepu Joruba, a bardziej wyraźnie uwidacznia się to u reprezentantów szczepu Ibo, gdzie liczebność tych składników spada znacznie poniżej 30% i osiąga 24,5% i 27,5%. Najprawdopodobniej tutaj właśnie leży przyczyna obniżenia średniej pomiaru *t-v*, wskaźnika głowy i zwięzienia twarzy u ludności Hausa, wynika to bowiem z właściwości rasy ekwatorialnej i częściowo sudańskiej [J a w o r s k a 1962, M i c h a l s k i 1957].

Drugą jaskrawą różnicę w omawianych składach rasowych można zaobserwować w występowaniu składnika pigmejskiego. U sawannowej ludności Hausa brak go zupełnie, zaś u szczepu Joruba pojawia się już na trzeciej pozycji, w ilości 10,5%, a w rejonach, gdzie zwarty busz przechodzi w dżungle, tj. u szczepu Ibo, chociaż nie zmienia pozycji w składzie rasowym, osiąga 19,6%. Jest to oczywisty wpływ ludności strefy leśnej. Obecność elementu pigmejskiego u szczepu Joruba i Ibo w bardzo dużym stopniu wyjaśnia wzrost wielkości średnich arytmetycznych pomiarów

eu-eu, t-v, wskaźnika głowy i wysokościowo-długościowego oraz rozjaśnienie pigmentacji skóry, bardzo wydatnych zwłaszcza w serii męskiej materiału [H e n z e l 1963].

Jako ciekawe zjawisko należy wymienić stosunkowo wysoki udział elementów odmiany białej w szczepie Ibo (19,6%), w porównaniu ze szczepem Hausa (16,2%). Ten ostatni zajmuje bowiem terytoria położone w strefie kontaktowej odmiany białej i czarnej, a więc posiada większe możliwości wchłaniania białych infiltracji. Ibowie jako katolicy być może mieli większe możliwości nawiązywania kontaktów z Europejczykami, na co wskazywałaby przede wszystkim obecność elementów: armenoidalnego, częściowo śródziemnomorskiego, a nawet nordycznego, zaś składniki berberyjski i orientalny, jak wiadomo pochodzenia płu.-afrykańskiego, są tu mniej liczne niż u muzułmańskich Hausów. Można przypuszczać, że składniki śródziemnomorski i orientalny zaznaczyły także swój wpływ w obniżeniu średniej arytmetycznej wskaźnika nosa u kobiet Hausa.

Godny podkreślenia jest także stosunkowo znaczny odsetek elementu negroidalnego u szczepu Joruba, zamieszkującego pomiędzy obydwoma pozostałymi szczepami. Zarówno składnik negroidalny, jak i pigmejski, charakteryzujące się bardzo szerokimi nosami i jaśniejszą skórą (zwłaszcza negroidalny), wywarły wpływ na ukształtowanie się tychże cech u szczepów Joruba i Ibo.

Na podstawie składów rasowych można oczekiwać znacznych różnic w pomiarze wzrostu, przynajmniej w odniesieniu do szczepu Hausa, gdzie dominują wysokoroste składniki odmiany czarnej, tj. ekwatorialny i sudański, a także do szczepu Ibo, charakteryzującego się najwyższym odsetkiem elementu pigmejskiego. Brak tych różnic prawdopodobnie jest spowodowany z jednej strony znacznie trudniejszymi warunkami życiowymi szczepu Hausa, zaś z drugiej strony silnym preselekcjonowaniem materiału dotyczącego szczepu Ibo, który obejmuje studentów rekrutujących się z zamożniejszych warstw społecznych. Wiadomo także z obserwacji, że Ibowie na ogół są niżsi i drobniejsi od sąsiadujących z nimi Jorubów.

Na zakończenie pragnę wywiązać się z przyjemnego obowiązku podziękowania dr. Zbigniewowi G o l i s z k o w i ze szpitala Oke-Ofa w Ibadanie za umożliwienie zebrania materiału dotyczącego miejscowej ludności.

Głęboko wdzięczny jestem również dr. Stanisławowi O r z e s z y n i e z Ibadanu, który rozwiązał kłopotliwą dla mnie sprawę braku schematów antropologicznych.

Dziękuję serdecznie także wszystkim moim kolegom z *Wyprawy Naukowej UŁ do Afryki Równikowej*, który bezpośrednio bądź pośrednio udzielali mi pomocy technicznej przy przeprowadzaniu badań, w szczególności mgr. Januszowi B u r c h a r d o w i, dr. Januszowi H e r e ź n i a k o w i i Andrzejowi N i e p s u j o w i.

PIŚMIENNICTWO

- Henzel T., 1963, *Badania struktury rasowej ludności Afryki środkowej*, Acta Anthrop. Łódź, 6, 7 - 71.
- Jaworska K., 1962, *Charakterystyka antropologiczna niektórych szczepów dorzecza Ubangi*. Acta Anthrop., Łódź, 8, 7 - 61.
- Komorowski Z., 1973, *Tradycje i współczesność Afryki Zachodniej*. Wyd. Uniw. Warsz., Warszawa: 144 - 150, 156 - 163.
- Michalski I. 1953, *Metoda morfologiczna w zastosowaniu do określania taksonomicznego materiału ludzkiego*, Przegł. Antrop., 19, 167.
- Michalski I., 1957, *Charakterystyka antropologiczna ludności dorzecza Kwilu*, Acta Anthrop., Łódź, 4, 7 - 99.
- Stolarczyk H., 1976, *Przyczynek do antropologii ludności południowego Nigru*, [w:] *Badania populacji ludzkich*, UAM w Poznaniu, ser. Antropologia nr 4: 169 - 178.

Zakład Antropologii UŁ
ul. Banacha 12/16, 90-238 Łódź

ANTROPOLOGICAL DIFFERENTIATION OF SOME WEST AFRICAN TRIBES

by HENRYK STOLARCZYK

The present paper concerns anthropometric and somatoscopic materials relating to the three most numerous in West Africa ethnic groups: Hausa, Yoruba, and Ibo. The material comprises observations on 181 males and 120 females collected in Niger and Nigeria in 1975 and in recent years at the College of Polish Language for Foreigners in Łódź.

Comparing averages of some anthropometric and somatoscopic traits one can see clear distinction between Hausa and two remaining ethnic groups. It is particularly apparent in head measurements (*g-op*, *eu-eu*), face breadth (*zy-zy*) and nose size (*n-sn*, *al-al*). Moreover, considerable differences occur in a number of quotient indices (cephalic index, head height-length index, and breadth-length index, morphological face index, nasal index) and in skin colour.

Tribes Yoruba and Ibo consist of morphologically similar individuals. Larger differences between tribes can be seen in head breadth, cephalic index and skin colour.

Analysis of material from the angle of racial composition employing morphological comparative method also points toward high anthropological differentiation of people belonging to tribes in question. Racial composition of Hausa people being characterised by striking prevalence of equatorial and sudanese components and complete lack of pygmoid component differs strongly from racial characteristics of Yoruba and Ibo in which considerable role is played by pygmoid component. Obviously, the is a correlation between anthropometry/somatoscopy and racial composition evaluation as the latter is based indirectly on observations of same characters.